

Konvenciji Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulski konvenciji)

Vprašanja in odgovori

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Nasilje nad ženskami je pojav strukturne narave in svetovnih razsežnosti, ki se ne ozira na družbene, gospodarske ali nacionalne razmejitve. Gre za hudo kršitev človekovih pravic, ki še vedno pogosto ostaja nekaznovana. Po Evropi se ženske vsak dan soočajo s psihološkim in fizičnim trpinčenjem v „varnem“ zavetju svojega doma, zalezovanjem, nadlegovanjem, posilstvi, pohabljanjem, sklenitvami zakonskih zvez, v katere jih prisilijo družinski člani, in sterilizacijo proti lastni volji. Primerov nasilja nad ženskami je nešteto, njegove žrtve pa brezštevne. Z nacionalnimi in evropskimi raziskavami ter kampanjami za osveščanje je postalo očitno, kako pogosta sta nasilje v družini in spolno nasilje. Razkritja v okviru gibanj #MeToo po vsej Evropi so osvetlila, kako razširjeno je spolno zlorabljanje in kakšne prepreke ženskam otežujejo, da bi se mu zoperstavile. Številne ženske je preveč strah ali sram, da bi poiskale pomoč, molk pa lahko vodi tudi v smrt. Ženske, ki o nasilju vendarle spregovorijo, so pogosto preslišane. Nasilje v družini je še eno od vse prepogostih oblik nasilja, ki ga doživljajo predvsem ženske, pa tudi moški, otroci in starostniki. Le malo storilcev je privedenih pred sodišče, še manj je obsojenih.

■ Svet Evrope je v okviru svoje vodilne vloge na področju varstva človekovih pravic sprejel Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulsko konvencijo). Istanbulska konvencija je splošno priznana kot najdaljnosežnejši pravni instrument za preprečevanje nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima kot kršitvi človekovih pravic. Odkar je bila leta 2011 odprta za podpis, je prejela močno podporo na vseh ravneh: od nacionalnih, regionalnih in lokalnih upravnih organov, javnosti, parlamentov, drugih nacionalnih, regionalnih in mednarodnih organizacij za človekove pravice, civilnodružbenih organizacij, medijev in akademske skupnosti. Zaradi svoje vizije o obvarovanju žensk in deklic pred nasiljem, je prejela nacionalna in mednarodna priznanja.

■ Veljati je začela leta 2014, zgolj tri leta po sprejetju, kar je pokazatelj, da države članice za usmerjanje pri izkoreninjanju nasilja na podlagi spola, potrebujejo pravno zavezujočo pogodbo, in dokaz za njihovo politično zavezanost načelom in vrednotam, zapisanim v konvenciji.

■ Kljub jasno opredeljenim ciljem konvencije, resnosti pojava in posledicam za njegove žrtve in širšo družbo, nekatere verske in skrajno konservativne skupine v zadnjih nekaj letih širijo neresnice o konvenciji, zlasti glede pojma „družbeni spol“ v besedilu. Tovrstna izkrivljanja je treba razkrinkati kot taka in se nanje odzvati s poudarjanjem ciljev Istanbulske konvencije: izkoreninjenje nasilja nad ženskami in varstvo njihovih človekovih pravic.

KAJ SO CILJI ISTANBULSKE KONVENCIJE?

■ Izkoreninjenje nasilja nad ženskami in nasilja v družini mora biti pomemben politični cilj vseh vlad, ki si prizadevajo varovati človekove pravice vseh skupin. Čeprav je v zadnjih 30 letih več držav članic Sveta Evrope sprejelo številne pomembne ukrepe, se obstoječa zakonodaja pogosto ne izvaja v potrebni meri, storitve za pomoč žrtvam so močno omejene ali nezadostno financirane, seksistično mišljenje pa je še vedno močno razširjeno. Poleg tega se zakonodaja in podpora, ki sta na voljo, močno razlikujeta glede na državo, zaradi česar prihaja do hudih razhajanj glede zaščite žrtev.

■ Istanbulska konvencija države, ki so jo ratificirale, poziva, naj sprejmejo celovit nabor ukrepov za boj proti vsem vrstam nasilja nad ženskami in nasilja v družini. Namen prav vsake določbe konvencije je preprečevanje nasilja, pomoč žrtvam in preganjanje storilcev. Za to so potrebne

zakonska prepoved različnih oblik nasilja nad ženskami, kot so nasilje v družini, zalezovanje, spolno nadlegovanje in psihološko nasilje, in zakonske sankcije proti njim. Za odpravo nasilja nad ženskami ga moramo izrecno prepoznati in se zavedati, da je kaznivo dejanje.

■ Priprava konvencije, ki vsebuje nabor pravno zavezujočih standardov za boljšo zaščito in podporo, je pomemben korak na poti k celovitemu in usklajenemu odzivu, s katerim bomo vsem ženskam omogočili življenje brez nasilja.

KAJ JE DODANA VREDNOST ISTANBULSKE KONVENCIJE?

■ Kot je jasno zapisano v konvenciji, nasilja nad ženskami in nasilja v družini ne moremo več dojemati kot zasebne zadeve, temveč je naša dolžnost, da s celovitimi in medsebojno povezanimi ukrepi preprečujemo nasilje, žrtvam nudimo zaščito in kaznujemo storilce. S sprejetjem konvencije se države zavežejo, da bodo spremenile zakonodajo, uvedle praktične ukrepe in zagotovile sredstva za vzpostavitev nične tolerance do nasilja nad ženskami in nasilja v družini. Preprečevanje tovrstnega nasilja in boj proti njemu s tem nista več zgolj prepuščena dobri volji oblasti, temveč sta pravno zavezujoča obveznost. To bo pomagalo žrtvam po vsej Evropi in drugje.

■ Poleg pravnih obvez je konvencija tudi pomemben politični signal za širšo družbo, da sta nasilje nad ženskami in nasilje v družini, nedopustna. S konvencijo želimo osvetliti resnične razmere, v katerih so ženske in deklice, ki doživljajo nasilje, osveščati javnost in spremeniti mišljenje na dolgi rok.

SE ISTANBULSKA KONVENCIJA NANAŠA LE NA ŽENSKE?

■ Ne. Konvencija zadeva večinoma ženske, saj zajema oblike nasilja, ki jih doživljajo le ženske zaradi svojega spola (splav pod prisilo, pohabljanje ženskih spolovil) ali ki jih ženske doživljajo veliko pogosteje kot moški (spolno nasilje in posilstva, zalezovanje, spolno nadlegovanje, nasilje v družini, pod prisilo sklenjene zakonske zveze, sterilizacija pod prisilo). Te oblike nasilja so posledica neenakih razmerij moči med moškimi in ženskami in diskriminacije žensk.

■ Tudi moški doživljajo nekatere oblike nasilja zajete v konvenciji, kot so nasilje v družini in pod prisilo sklenjene zakonske zveze, četudi v manjšem obsegu in v milejših oblikah. Konvencija priznava to dejstvo in vse podpisnice poziva, naj določbe konvencije uveljavijo za vse žrtve nasilja v družini, tudi moške, otroke in starostnike. Države se lahko svobodno odločijo, ali želijo s konvencijo zaščititi tudi te žrtve nasilja v družini.

ZAKAJ JE V ISTANBULSKI KONVENCIJI GOVORA O „S SPOLOM POVEZANEM VIDIKU“ NASILJA NAD ŽENSKAMI IN NASILJA V DRUŽINI?

■ V Istanbulski konvenciji je govora o „s spolom povezanem vidiku“ nasilja nad ženskami in „nasilja zaradi spola“, ker so predmet konvencije oblike nasilja nad ženskami zaradi njihovega spola in/ali nasilja, ki v veliko večji meri prizadene ženske (gl. zgoraj). Zato se z nasiljem nad ženskami in nasiljem v družini ne moremo spopasti, ne da bi se posvetili neenakosti spolov.

■ Zaradi tega je izkoreninjenje nasilja nad ženskami in nasilja v družini v konvenciji umeščeno v širši kontekst doseganja pravne in dejanske enakosti spolov. V Preambuli je poudarjena strukturna narava tovrstnega nasilja, ki je tako vzrok kot posledica neenakih razmerij moči med ženskami in moškimi in ki omejuje napredek žensk.

■ Istanbulska konvencija si ne prizadeva „odpraviti razlik“ med ženskami in moškimi in ne trdi, da med moškimi in ženskami ne bi smelo biti razlik, temveč zahteva ukrepe za odpravo mišljenja, da so ženske manj vredne od moških. Predsodki, stereotipi, navade in običaji namreč še vedno v mnogih okoljih dajejo prednost moškim, denimo v zasebni in javni sferi, politični sceni, na delovnem mestu, v izobraževalnih sistemih, pri prijavljanju kaznivih dejanj policiji in pred sodiščem. Zaradi vsega tega je ženskam toliko težje spregovoriti o nasilju in uveljavljati svoje pravice.

ZAKAJ JE V ISTANBULSKO KONVENCIJO VKLJUČENA OPREDELITEV „DRUŽBENEGA SPOLA“?

— Konvencija dolžnost preprečevanja nasilja nad ženskami in boja proti njemu umešča v širši kontekst doseganja enakosti moških in žensk. Snovalci in snovalke dokumenta zato omenjajo odnose med moškimi in ženskami, njihove vloge in lastnosti v družbi, zaradi česar se jim je zdelo pomembno, da pojem „družbeni spol“ opredelijo. Namen tega pojma ni spreminjanje biološkega pomena izraza „spol“ in prav tako ne izrazov „ženska“ in „moški“. Z njim želimo poudariti razsežnost neenakosti, stereotipov in posledičnega nasilja, ki pravzaprav ne nastajajo zaradi bioloških razlik, ampak so posledice družbenega mišljenja, torej dojemanja in odnosa do tega, kaj moški in ženske v družbi so in kaj bi morali biti.

— V členu 3c je pojasnjeno, da za namene konvencije „družbeni spol“ pomeni „družbeno konstruirane vloge, vedenje, dejavnosti in lastnosti, za katere dana družba meni, da so primerni za ženske in moške“. Raziskave so pokazale, da se z nekaterimi vlogami in stereotipi utrjujejo neželene in škodljive prakse, zaradi česar nasilje nad ženskami ostaja sprejemljivo. Zato je v členu 12(1) izkoreninjenje predsodkov, običajev, tradicij in vseh drugih praks, ki temeljijo na ideji o manjvrednosti žensk ali na stereotipnih vlogah žensk in moških, predstavljeno kot splošna dolžnost za preprečevanje nasilja. Razumevanje vpliva, ki jih imajo tovrstni predsodki, običaji in navade, vladam omogoča pristop k nasilju v luči „razumevanja družbenega spola“, kot to predvideva konvencija.

— Opredelitev pojma „družbeni spol“ pripomore tudi k razumevanju opredelitve „nasilja nad ženskami zaradi spola“, ki je v členu 3(d) opredeljeno kot „nasilje, ki je usmerjeno proti ženski, ker je ženska, ali nesorazmerno prizadene ženske“.

— „Družbeni spol“ se je v mednarodnih listinah pojavil že večkrat. Kljub temu pa so težave pri prevajanju izraza „družbeni spol“ in razlikovanju slednjega od „spola“, v jezikih brez točne ustreznice nekajkrat privedle do burnih sporov o konvenciji in njenih posledicah. Tovrstne težave pa ne smejo postati pretveze za zavračanje konvencije ali oviranje njenega izvajanja: konvencija za uveljavitev izraza „družbeni spol“ ne zahteva nikakršne prilagoditve državnih pravnih sistemov, vendar želi s pojmom pojasniti namen ukrepov, ki bi jih države morale sprejeti in izvajati.

Konvencijo so že ratificirale in uveljavile države, ki v svojem jeziku nimajo točne ustreznice za izraz "družbeni spol" (pripadnice različnih jezikovnih skupin, npr. germanske, romanske, slovanske itd.), ne da bi to vodilo v spore.

NE BO ZAGOTAVLJANJE VEČ PRAVIC ŽENSKAM OGROZILO DRUŽINE?

■ Ker namen konvencije ni urejanje družinskega življenja in/ali družinskih struktur, le-ta tudi ne vsebuje definicije pojma „družina“ in se ne zavzema za določeno obliko družinskega okolja. Konvencija države obvezuje, da nudijo zaščito žrtvam, ki jim doma preti nevarnost ali jih ogrožajo družinski člani, zakonci ali zunajzakonski partnerji, kar je žal najpogostejša oblika nasilja.

■ Ker je cilj konvencije spopadanje z nasiljem nad ženskami in nasiljem v družini v vseh oblikah, konvencija ni omejena na osebe v zakonski zvezi, temveč zajema vse partnerje, tako zakonske kot zunajzakonske in tako drugega kot istega spola. Iz varstva ni izločena nobena skupina žrtev, ne na podlagi zakonskega stana in ne na podlagi katere koli druge osebne okoliščine kot podlage za diskriminacijo, zajete v konvenciji.

■ Konvencija si prizadeva nuditi varnost, zaščito in podporo ter priložnost, da zaživijo novo življenje brez nasilja vsem, ki živijo z nasilnim partnerjem. To je zlasti pomembno v primerih, ko so vpleteni otroci, saj že s pričevanjem nasilju utrpijo resno škodo. To na otrocih pusti posledice do konca življenja, zato konvencija daje varnosti prednost pred pravico do varstva in vzgoje otrok v družinah, ki jih je prizadelo nasilje. Istanbulska konvencija ne izpodbija prednosti skupnega varstva in vzgoje otrok, temveč si prizadeva zagotoviti, da stik z otrokom ne ogroža pravic in varnosti žrtev in otrok. Največja grožnja družinam niso ukrepi za zaščito žrtev nasilja in njihovo podporo, temveč nasilje samo.

KAJ ISTANBULSKA KONVENCIJA PRAVI O STEREOTIPIH O SPOLIH V IZOBRAŽEVANJU?

■ Širjenje stereotipov o spolih v izobraževanju omejuje razvoj naravne nadarjenosti in sposobnosti deklic in dečkov, njihovo izbiro izobrazbe in poklica ter priložnosti v življenju. Izobrazba, ki jo

prejmejo otroci, močno vpliva na njihovo dojetanje samih sebe in svojih vrstnikov in vrstnic ter vedenje do drugega spola. Kar se nove generacije naučijo v izobraževalnih ustanovah, jim ne sme dajati vtisa, da sta diskriminacija zaradi spola in nasilje nad ženskami sprejemljiva.

■ Zato si Istanbulska konvencija v okviru izobraževalnega sistema prizadeva utrjevati vrednote, kot so enakost spolov, medsebojno spoštovanje in nenasilje v medosebnih odnosih, nestereotipne vloge žensk in moških, pravica do osebne integritete in ozaveščenost o nasilju nad ženskami zaradi spola ter nuji, da se proti njemu borimo (14. člen). Če otrokom posredujemo te vrednote, jim bomo pomagali, da postanejo spoštljivi in demokratični državljani in državljanke. S tem ne vplivamo na njihovo spolno usmerjenost ali spolno identiteto.

■ Snovalci in snovalke konvencije so menili, da je to pomemben vidik preprečevanja nasilja nad ženskami, saj se stališča, prepričanja in vedenjski vzorci oblikujejo zelo zgodaj v življenju. S poučevanjem zgoraj navedenih vrednot v formalnem in neformalnem izobraževanju lahko izredno veliko prispevamo k zavedanju, da je nasilje nad ženskami nesprejemljivo. S 14. členom je državam podpisnicam omogočena največja možna mera fleksibilnosti, saj se lahko same odločijo, kdaj in kako vnesti tovrstne izobraževalne vsebine.

■ Izkoreninjanje stereotipov o spolih ne pomeni izneverjenja vsem tradicijam in običajem. Prenašanje običajev in prepričanj iz roda v rod je pomembno za oblikovanje lastne identitete, vendar nekateri običaji in tradicionalne navade škodijo ženskam in deklkam in jih lahko izpostavijo nasilju. Zato mora biti naš cilj, da razblinimo stereotipe o ženskah in moških, ki služijo opravičevanju tovrstnih škodljivih tradicij. Smisel teh prizadevanj je zagotoviti, da so ženske in deklke varne v svojem družinskem okolju in povsod drugje, ne pa „fantkov pripraviti, da bi se oblačili ali igrali kot punčke“ ali obratno.

KAKO JE ISTANBULSKA KONVENCIJA POVEZANA Z VPRAŠANJI SPOLNE USMERJENOSTI IN SPOLNE IDENTITETE?

■ Istanbulska konvencija ne vzpostavlja novih standardov o spolni identiteti ali spolni usmerjenosti ali glede pravnega priznanja istospolnih parov.

■ Načelo nediskriminacije glede na spolno identiteto ali spolno usmerjenost temelji na pravnih obvezah iz drugih pravnih instrumentov, predvsem Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic (14. člen: prepoved diskriminacije; Protokol št. 12) in sodne prakse (gl. denimo zadevo Oliari proti Italiji, 2015, Ratzenböck in Seydl proti Avstriji, 2017) ter Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope (2010) 5 državam članicam o ukrepih za boj proti diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti ali spolne identitete.

■ Istanbulska konvencija prepoveduje diskriminacijo zaradi številnih osebnih okoliščin, vključno s spolno identiteto in spolno usmerjenostjo (3. odstavek 4. člena). Namen prepovedi je zaščita vseh žrtev nasilja ne glede na njihove osebne okoliščine in pomoč žrtvam. Uporaba določb konvencije o odsotnosti diskriminacije zaradi spolne identitete bi denimo zagotovila, da transspolne osebe zaradi spolne identitete ne bi imele omejen dostop do podpore in zaščite pred nasiljem v družini, spolnimi napadi, posilstvi in sklenitvami zakonske zveze pod prisilo. Podobno velja tudi za ženske v istospolnih zvezah, s čimer bi bila denimo vrata varnih hiš za ženske odprta vsem ženskam, tudi lezbijkam, biseksualkam in transspolnim ženskam, in s čimer bi lahko tudi te ženske uveljavljale svojo pravico do življenja brez nasilja. To lahko vključuje tudi homoseksualne moške, ki doživljajo nasilje v družini.

ČAS, DA NAREDIMO KONEC ŠPEKULACIJAM IN ZAVAJAJOČIM INFORMACIJAM O ISTANBULSKI KONVENCIJI

■ V Istanbulski konvenciji ni prikritih namer ali „skrivnih načrtov“. Istanbulska konvencija je plod dolgotrajnih pogajanj, po katerih so vse države članice Sveta Evrope besedilo sprejele soglasno. Temelji na preizkušeni politikah in zakonodaji, s katerimi so bili doseženi pozitivni rezultati na ravni držav članic.

■ Namen konvencije je jasno opredeljen v 1. členu: preprečevanje nasilja nad ženskami in nasilja v družini, zaščita žensk pred njim in preganjanje nasilja. To pomeni, da je treba obravnavati njegov poglavitni vzrok: neenakost med moškimi in ženskami v naših družbah. Zato konvencija vključuje več določb, namenjenih izkoreninjanju trdovratnega prepričanja o manjvrednosti žensk v primerjavi z moškimi ter vlogah in vedenju moških in žensk v javni in zasebni sferi.

■ S tega vidika Istanbulska konvencija nima skrivnih načrtov, ki bi „ogrožali“ družbeni ustroj in vrednote. Prav tako moškim in ženskam ne vsiljuje izbor v življenju. Najsi želijo postati negovalci in negovalke ali starši ali se odločijo za ambiciozno poklicno pot, konvencija nikomur ne vsiljuje določenega življenjskega sloga. Nasprotuje pa poskusom:

- ▶ da bi moškim in ženskam vsilili tradicionalne vloge in s tem omejili njihov osebni, izobraževalni in poklicni razvoj in priložnosti v življenju na splošno;
- ▶ opravičevanja in vzdrževanja patriarhata, zgodovinske prevlade moških nad ženskami in seksističnih prepričanj, ki zavirajo napredek na področju enakosti spolov;
- ▶ nasprotovanja načelu, da imajo ženske pravico do življenja brez nasilja.

PODPISNICE ISTANBULSKE KONVENCIJE: ZDRUŽENE V PRIZADEVANJIH ZA IZKORENINJENJE NASILJA NAD ŽENSKAMI

■ Istanbulska konvencija že zdaj pozitivno vpliva na življenja žensk po vsej Evropi. Pozivanje držav k preprečevanju nasilja nad ženskami, zaščiti žrtev in njihovi podpori ter kaznovanju storilcev v okviru vseobsegajočih prizadevanj za izkoreninjenje tovrstnega nasilja pomeni, da ženskam, ki so žrtve nasilja, vrnemo dostojanstvo, ki je po Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic temeljna vrednota (Y. Y. proti Turčiji, 2015), in ukrepov za zaščito temeljnih pravic žensk ne obravnavamo več v okviru dobredelnosti, temveč kot osrednji element državne politike.

■ Zaradi Istanbulske konvencije so bile dane pobude za pomembne zakonodajne spremembe, ki so bile tudi sprejete, in vzpostavljene nove in boljše storitve za pomoč žrtvam in podeljevanje sredstev ter povečana prizadevanja za primerno usposabljanje. Med konkretnimi primeri iz držav, ki izvajajo konvencijo, so: sprejetje zakonodaje, ki na novo opredeljuje zalezovanje in spolno nadlegovanje; sprememba opredelitve posilstva, tako da je merilo zanj odsotnost privolitve v spolni odnos in ne več dokazana uporaba sile; vzpostavitev „usklajenega odziva skupnosti“, v okviru česar strokovnjaki, na katere se obrnejo žrtve, zadevo predajo multidisciplinarni ekipi, ki zagotavlja podporo žrtvam; vzpostavitev nacionalnih telefonskih števil za pomoč ženskam vse dni v letu, ki ženskam pomagajo najti najbližjo svetovalno službo; ustanovitev javno financiranih varnih hiš na prej nepokritih območjih; vključitev nasilja nad ženskami v študijski program različnih univerz (prava,

medicine, zdravstvene nege, psihologije, družboslovja ipd.); zagotavljanje posebnega usposabljanja za sodniško, tožilsko in odvetniško strokoza izboljššan dostop žensk do zaščite in pravnih sredstev.

■ V širšem smislu je Istanbulska konvencija ustvarila pritisk za boljše politike, storitve in diskurz o nasilju, ki ga doživljajo ženske in deklice, in načinih, kako jih podpirati in opolnomočiti. Stroka na vseh ravneh (kazenski pregon, socialne službe, svetovalne in podporne storitve ipd.) ima koristi od nove pobude in opaža boljše ozaveščenost o tem vprašanju. Ukrepi so resnično potrebni. Izkoreninjanje nasilja nad ženskami bi moral biti cilj vseh nas.

Istanbulska Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima: preprečevanje nasilja, varstvo žrtev in preganjanje storilcev za zmanjšanje tovrstnih resnih kršitev človekovih pravic.

www.coe.int/conventionviolence
conventionviolence@coe.int

www.coe.int

Svet Evrope je vodilna organizacija za varovanje človekovih pravic v Evropi. Sestavlja ga 47 držav članic, od tega jih je 28 članic Evropske unije. Vse države članice Sveta Evrope so podpisnice Evropske konvencije o človekovih pravicah – pogodbe, ki je namenjena varovanju človekovih pravic, demokracije in pravne države. Evropsko sodišče za človekove pravice nadzoruje izvajanje Konvencije v državah članicah.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE